

**СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ**

В статтє раскрываються разнообразные проблемы и аспекты формирования культуры общения в диалогических учебных ситуациях.

The article deals with the various problems and aspects of communicational culture formation in dialogue training | studying situation of professional orientation.

Наприкінці ХХ - початку ХХІ ст. у науці посилюється увага до методологічних, теоретичних, експериментальних проблем спілкування та ролі діалогу у процесах спілкування та пізнання. Увага до цих проблем спричинена зміною позицій у пізнанні світу не з традиційних монологічних позицій, а діалогічно; з появою нових технологій, які створюють нове середовище спілкування (комп'ютерні комунікації) і відповідно нові можливості розвитку навчання у діалозі.

Спілкування, культура спілкування, глибоко досліджується у всьому світі, але до цього часу немає однозначного тлумачення поняття "спілкування", його форм та механізмів.

У зарубіжній літературі культура педагогічного спілкування розуміється як педагогічна технологія. Наприкінці 30-х років ХХ ст. розробляється проблема типології стилю поведінки вчителів. Психологи Левин та Андерсон стверджують, що від педагогічного стилю вчителя залежить поведінка учня. Якщо вчитель підтримує інтереси учнів, надає їм допомогу у вирішенні проблем, то вони стають більш активними, самостійними, а такий стиль називається інтегративним.

У 70-х роках психологи звернули увагу на те, що лише 2% вчителів поводять себе інтегративно, тоді як більшість вибирає авторитарний стиль поведінки.

За твердженням Леонт'єва О.О., на Заході у 70-і роки писалося сотні робіт з педагогічного спілкування, в яких були опубліковані дослідження про суб'єктивність спілкування вчителя [8,14,15].

Вітчизняні вчені вивчали психологію спілкування (Страхов, Коломинський, Леонт'єв, Гусев); спілкування як наука та мистецтво (Власов, Ільїна; фундаментальні праці Леонт'єва, Бодальова, Кан-Каліка, Лутонікіна, Рахматуліної, Курбанової).

Але треба відзначити, що проблема культури педагогічного спілкування розглядалась у зарубіжній та вітчизняній літературі у контексті спілкування вчителя школи та учнів. Проблема спілкування у вузівській практиці розроблена менше [2,35-38].

Комунікативну культуру майбутнього вчителя досліджували Архангельський, Кан-Калік В.А., Сластьонін В.О., Підласий І.П., Кондрашова Л.В., Грехньов В.С., Мандрикін Т.С. та інші.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що ефективність формування культури спілкування залежить не стільки від застосування нових засобів чи винайдення інших підходів до цієї проблеми, скільки від перебудови існуючих. Так, ми пропонуємо формувати культуру спілкування майбутніх педагогів-філологів засобами діалогічних навчальних ситуацій професійної спрямованості.

Моделювання комунікативних ситуацій на заняттях містить у собі значні дидактичні можливості для підвищення професійного інтересу студентів, розвитку їх педагогічних та комунікативних здібностей і є засобом розвитку особистості студента [12,70].

Спробуємо розглянути педагогічну ситуацію в контексті навчального процесу – заняття. Вона обов'язково повинна містити мету, завдання, етапи і зміст, характер взаємодії викладача та студента.

Залежно від етапу заняття педагогічна ситуація може бути ситуацією ознайомлення з навчальним матеріалом (орієнтація у ньому, осмислення), тренування (опрацювання загальних способів дії), контролю та оцінки способів дії, контролю і оцінки засвоєного знання способів дії. За динамікою співробітництва можуть бути визначені ситуації початку роботи, завершення. За характером навчальної взаємодії можуть бути ситуації співпраці, змагання, конфлікту, протистояння. За характером вирішення навчальних задань ситуація розглядається як нейтральна або проблемна [7,336-337].

У спілкуванні виділяють структурні та функціональні одиниці. Структурна одиниця спілкування розглядається різними авторами по-різному. Вважають, що структурною одиницею діяльності спілкування є дія побудови висловлювання. Можна розглядати спілкування як форму взаємодії, але практично всі схеми мають вигляд – “той, хто говорить – той, хто слухає”.

Вперше про діалог, як умову спілкування, почав говорити М.М.Бахтін, але історія людства знає діалог з найдавніших часів (філософія та освіта Сходу, твори Платона, Сократа, розмови Конфуція з учнями).

Сучасні науковці у своїх роботах по-різному розуміють діалог. Г.О.Ковальов розглядає діалог як рівність позицій учасників спілкування, які світ цінностей іншого здатні зрозуміти і прийняти як свої. Для О.Крутія та С.Ю.Курганова діалог є засобом інтелектуалізації старшокласників, Т.О.Флоренська розглядає діалогічний метод, який побудовано на безкорисливому ставленні до іншої людини. С.Ю.Степанов та І.І.Семенов формують поняття діалогу як особистісно-рефлексивне утворення, що вимагає спеціально створених суперечностей. В.В.Андрієвська і Г.О.Балл аналізують діалог як стратегію педагогічної діяльності.

Оскільки діалогічність повинна стати умовою нашого життя, засобом розуміння сучасного світу, то формування культури спілкування у майбутніх педагогів-філологів засобами діалогічних навчальних ситуацій є необхідною умовою становлення професійного мислення.

Конструювання діалогу в навчальній ситуації передбачає такі структурні компоненти:

- наявність проблеми;
- діалог у розвитку суб'єктної взаємодії;
- зіткнення протилежних позицій;
- відкритий фінал, який вимагає самостійного пошуку відповідей.

За Л.В.Кондрашовою, діалог базується на принципах:

- вибір найбільш цікавої та корисної ситуації для учасників;

- зв'язок ситуації з відомим матеріалом;
- наявність сприятливого емоційного клімату;
- колективно-консультативна роль викладача;
- розподіл ролей з урахуванням інтересів та можливостей студентів.

Використання діалогічних навчальних ситуацій, на нашу думку, сприятиме формуванню культури спілкування майбутніх педагогів.

Література

1. Баженова Л. Професійне самовдосконалення педагога // Психолог.- 2002.- №16.- С. 13-15.
2. Батищев Г.С. За воспитание, но друго доминантное // Вестник высшей школы.- 1989.- №11.- С. 35-38.
3. Болюбаш Я. Державна програма "Вчитель" – поступ назустріч учителю: Освіта ХХІ ст // Рідна школа. - 2002.- №12.- С.3-6.
4. Бурман Л. Формування діалогічних умінь студентів через залучення їх до активного навчального діалогу // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць.- Вип.4.- Кривий Ріг, 2002.- С. 103-110.
5. Гаврилюк З. Гуманістичні засади процесу формування комунікативної культури майбутніх вчителів // Педагогіка вищої та середньої школи.- Вип.3.- Кривий Ріг, 2001.- С. 30-36.
6. Глузман А. Да здравствует университет: Особенности современного высшего образования за рубежом // Гуманітарні науки.- 2003.- №12.- С. 54-60.
7. Державна програма "Вчитель" // Освіта України.- 2002. – 2 квітня. – С. 1-8.
8. Леонтьев О.О. Педагогическое общение.- М.: Знание, 1979.
9. Щербак О. Педагог професійної школи: пошук сучасних підходів // Освіта.- 2003.- 24-31 грудня.- С.3.
10. Корсак К., Поживілова О. Оцінювання якості роботи вищої школи: світової тенденції і національні традиції // Науковий світ.- 2002.- №12. – С. 8-9.

11. Кузь В.Г. Учитель, школа – пріоритети ХХІ ст.// Педагогіка і психологія.- 2002.- №1-2.- С.11-19.
12. Процесс обучения в высшей школе: Учебное пособие / Л.В. Кондрашова.- Кривой Рог: ИВИ, 2000.